

Inhoud:

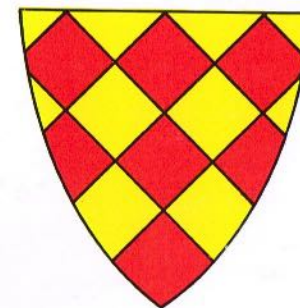
De Bodem (II). "Toekomst voor een Grindrivier"	1
Een Urmondse kroniek	9
Vierhonderd klokken?	12
Elsloo tijdens de periode 1939-1945 (VIII)	13
Gewone vlier: Sambucus nigra	20
Klokkenroef in de Nedermaas	22
Veeziekte te Stein	28
Uit de kerkkroniek van Elsloo (IX)	30

**Heemkundesnippers is een uitgave van de Heemkundevereniging Maas-
streek, gevestigd te Stein.**

Secretariaat Heemkundesnippers:

L.H. Schreurs
Heirstraat 40,
6181 HM Elsloo
Tel: 046-371983

Bankrekening t.n.v. Heemkundesnippers Maasstreek:
Rabo 11.41.21.362 (giro van de Rabo bank: 1048855).

Heemkundesnippers Maasstreek

Mei 1992, nr 12

Tekening voorzijde: Een impressie van het Maasdal bij Elsloo na uitvoering van het plan van Provinciale Staten: "Toekomst voor een grindrivier".
(Tek: Mw A. Duysters)

Redactie:
Mr F. van der Bruggen (eindredacteur)
Dr Ir A.A. Macco
P.H.A. van Os
H. Rouvroye
L.H. Schreurs
ISBN: 90-70692-16-3
ISSN: 0920-9107

Maria C.H. Voncken 20 Juni 1992

De Bodem (II)

"Toekomst voor een Grindrivier"

P. van Os, Sectie Geologie

Enkele zomers geleden wandelde ik langs de Maas bij Meers. Het was die dag fris en winderig met enkele flinke buien. Ondanks die plensregen was het weer zeer afwisselend geweest met jagende kolkende wolkenvelden en dan weer een half opgeklearde hemel met uitgestrekte blauwgrijze regenwolken in de verte. Later op de dag donkere slierten en flarden in het westen, goudomrand door de avondzon.

Vanaf de oever zag de rivier er met zijn grindbanken, het zich vertakkende water met stroomversnellingen, bijzonder levendig uit.

Aan de overkant twee vissers; stroomafwaarts peddelde een rode kajak.

Nog nat van de regen glom en kleurde het stenenbed langs de oever in een schakering van grijze, groene en bruine tinten. Op enkele vierkante meters lagen daar beneden restanten uit een gebied van tienduizenden km² van bergen en vlakten met een geschiedenis van bijna eindeloze reeksen van miljoenen jaren.

Ik liep de oever af naar beneden, naar de rivier.....

INLEIDING:

Grind staat de laatste jaren in het middelpunt van de belangstelling. Het is een economisch en politiek actueel onderwerp. Denk daarbij maar aan zaken als de bestemmingsplannen van de grindplassen, grindquota enz. Ook het aanzien van Limburg is de laatste tientallen jaren met name langs de Maas aanzienlijk veranderd. Als men de topografische kaarten van ca. 1900 vergeleekt met die van heden, dan springt onmiddellijk in het oog dat er een enorm plassengebied in Midden-Limburg is ontstaan.

Recentelijk staat het plan van Provinciale Staten om de Maasvallei van Eijsden tot Swalmen te veranderen in een zogenaamd Groen Gebied allereerst in het nieuws. Over dit plan, "Toekomst voor een grindrivier" genaamd, meer in het tweede gedeelte van dit artikel.

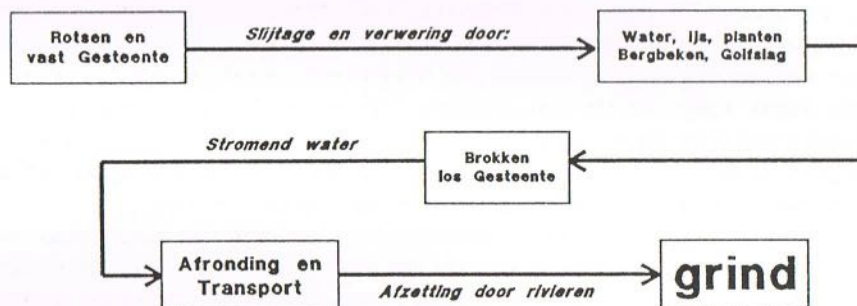
Maar behalve t.a.v. de economische en politieke aspecten is grind ook een populair en dankbaar onderwerp voor zowel beroeps- als amateurgeologen.

Grind is namelijk in alle tijden gevormd en door zeeën en rivieren afgezet. Het geeft daardoor belangrijke sporen en bijdragen aan de reconstructie van de aardgeschiedenis.

HET ONTSTAAN, HERKOMST EN TRANSPORT VAN GRIND:

Grind en ook andere losse sedimenten als klei, zand en stenen ontstaan door verwerking van rots en vast gesteente, zoals weergegeven in bijgaand schema.

Van Rots tot Grind

Een alles overheersende factor hierbij is het water. De verwerking wordt in gang gezet door water, vorst en planten, die de bovenlaag van het vast gesteente in stukken breken. Door overvloedige regenval en smeltwater worden de nog grote brokken door stortbeken meegesleurd. Het transport dat met grote snelheid en over harde rotsige bodem plaats vindt, zorgt voor verkleining en afronding van de steenbrokken.

De stortbeken, die uitmonden op de zijrivieren voeren uiteraard slechts enkele soorten gesteenten, afkomstig uit hun begrensd stroomgebied. Door de samenvloeiing van meerdere zijrivieren met de hoofdrivier, de Maas, ontstaan stroomafwaarts een steeds groter wordende verscheidenheid en vermenging van gesteenten. Zo zijn in het Zuidlimburgse grind meer dan 100 soorten gesteenten aangetoond. ("Grindonderzoek in Zuid-Limburg" van L.M.J.U. v. Straaten, 1946). Door nu de gesteenten in het grind te vergelijken met het nog vaste gesteente in het stroomgebied van de Maas (Ardennen en Noord-Frankrijk) kan de ouderdom en de herkomst worden vastgesteld.

Het zal duidelijk zijn dat het transport van grind en stenen uit het stroomgebied van de Maas afhankelijk is geweest van de kracht (het verval) en het debiet (de hoeveelheid water). Zeer grote schommelingen in deze condities traden vooral de laatste 2 miljoen jaren op ten gevolge een aantal ijstijden. Hierdoor kwamen in de zomer enorme massa's smeltwater vrij, die een grote last aan gesteenten met zich mee konden voeren.

Doordat de ijstijden werden onderbroken door warmere perioden, waarin de rivier een veel minder onstuimig karakter vertoonde, ontstonden meer en minder intensieve afzettingen van grind.

Ook de opheffing van de Ardennen ten gevolge van de alpiene gebergtevorming en andere tectonische verschijnselen in onze omgeving speelden een rol bij de afzetting van grind. Het bijzonder merkwaardige Zuidlimburgse terrassenlandschap is hiervan onder meer het gevolg.

In een volgend artikel zullen wij hierop en ook op een aantal typische Maasgesteenten dieper ingaan.

"TOEKOMST VOOR EEN GRINDRIVIER":

Het in de inleiding reeds vermelde plan van Provinciale Staten dat is samengevat in de studie "Toekomst voor een grindrivier", omvat een aantal groot-scheepse veranderingen in de Maasvallei van Eijsden tot Swalmen.

Het plan dat als grondslag o.a. de regeringsplannen t.a.v. de ruimtelijke ordening, waterhuishouding en natuurbeleid, samengevat o.a. in de 4e Nota R.O 1990, het Natuurbeleidsplan 1989 en 3e Nota Waterhuishouding 1990 heeft, zal bij verwezenlijking ook voor onze directe omgeving zeer grote veranderingen in de Maasvallei teweeg brengen.

Daarom volgen hier een korte samenvatting en impressie van de inhoud.

ALGEMEEN

Deze studie geeft de mogelijkheden aan van natuurontwikkeling in relatie tot grindwinning in het Limburgse Maasdal. Het is een uitwerking van in genoemde rijksnota's geformuleerd beleid om tot een ecologisch herstel van het Maasdal te komen. Naast de ecologische en economische aspecten behandelt deze studie ook de rivierkundige en hydrologische consequenties en de milieurisico's van natuurontwikkeling langs de Maas.

De studie is uitgevoerd door het bureau voor natuur- en landschapsontwikkeling STROMING bv. (mei 1991).

Het gebied van het Maasdal waar het plan betrekking op heeft is ingedeeld in drie sectoren:

"Stadsmaas" van Eijsden tot Borgharen

"Grensmaas" van Borgharen tot Roosteren

"Maasplassen" van Roosteren tot Swalmen

ECOLOGIE

- Een vrij afstromende grindrivier met grind- en zandbanken, oobossen en pioniervegetaties op grind zijn biotopen, die langs de Grensmaas ontwikkeld kunnen worden en uniek zijn voor Nederland.

- Langs de Grensmaas zijn stroomgeulverbreding en weerdverlaging onder een glooiend talud de meest effectieve maatregelen om de rivier een meer natuurlijk karakter te geven. (schematisch weergegeven in fig. 1).

- Met een ander (begrazings-)beheer, een goede zonering van recreatie en rustgebieden en een betere oeverafwerking van de grindplassen kan ook het Maasplassengebied bijdragen aan de totstandkoming van een samenhangend natuurgebied in het Limburgse Maasdal.

- Enkele nieuwe ontgrondingen in het Maasplassengebied kunnen hier de moerassen en rustige natuurlussen terugbrengen, die nu zo node gemist worden.

- Een gezonde opbouw van het ecosysteem met ruimte voor grote plantenters, otters, reigers, grotere roofvogels ed. vraagt om de ontwikkeling van een samenhangend natuurgebied met een oppervlak van circa 2000-3000 ha, waarin ook de afzonderlijke biotopen in voldoende oppervlak vertegenwoordigd zijn.

- Behalve voor "rivier-gebonden" natuur geeft deze studie ook belangrijke mogelijkheden aan voor versterking van de ecologische dwarsverbindingen, met name tussen de rivier en hellingbossen, zijbeken en kwelmilieu's. (Zie fig. 2 de gewijzigde situatie bij Elsloo na uitvoering van het plan).

- Nieuwe, landschappelijk goed ingepaste, vispassages langs de stuwen in het Maasdal kunnen een belangrijk deel van de Nederlandse salmonidenwater voor deze vissen ontsluiten.

- Om het ecologisch herstel van het Maasdal te realiseren wordt in deze studie, naast het middel van ontgrondingen, ook aanspraak gemaakt op een belangrijk deel van de 6800 ha relatienotagronden en de 3900 natuurontwikkelingshectares uit het Natuurbeleidsplan, die aan Limburg zijn toegewezen.

RIVIERKUNDE

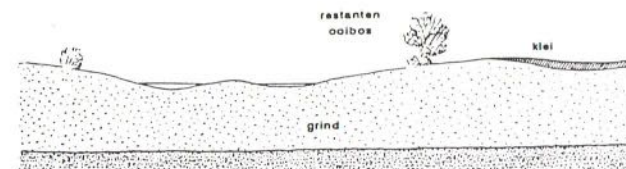
- Uitvoering van het natuurontwikkelingsplan levert een bijdrage aan de oplossing van de hoogwaterproblematiek rond een tiental dorpen in het Maasdal. Wanneer een afvoer van 2500 m³/sec. als norm wordt gehanteerd, kan de frequentie van overstrooming afnemen van eens in de 50 jaar tot eens in de 200-800 jaar.

HYDROLOGIE

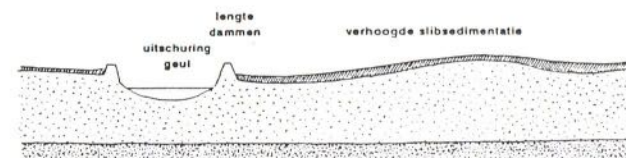
- Lagere rivierwaterstanden leiden tot dalingen van de grondwaterstand in de omgeving, die plaatselijk verdroging tot gevolg kunnen hebben. Door het terugstorten van een deel van het ongesorteerde zand/grindpakket kan de bodem van de rivier worden opgehoogd tot een nivo dat wenselijk wordt geacht als ontwateringsbasis voor de Grensmaasvallei.

Figuur Natuurontwikkeling
in de Grensmaasvallei
(schematische
weergave)

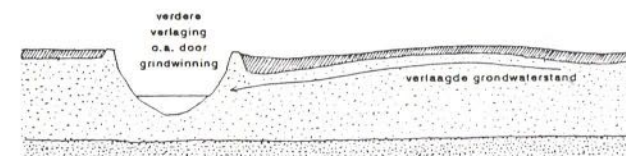
vóór normalisatie ca. 1800

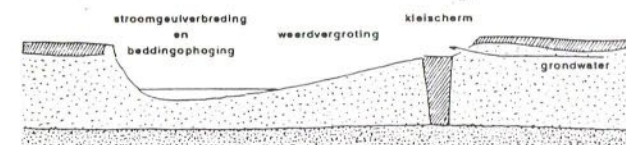
normalisatie 1850-1900

huidige situatie

na afgraving

toekomstige situatie

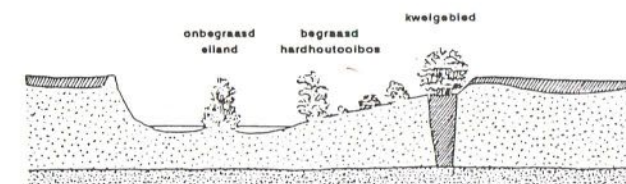

Fig. 1

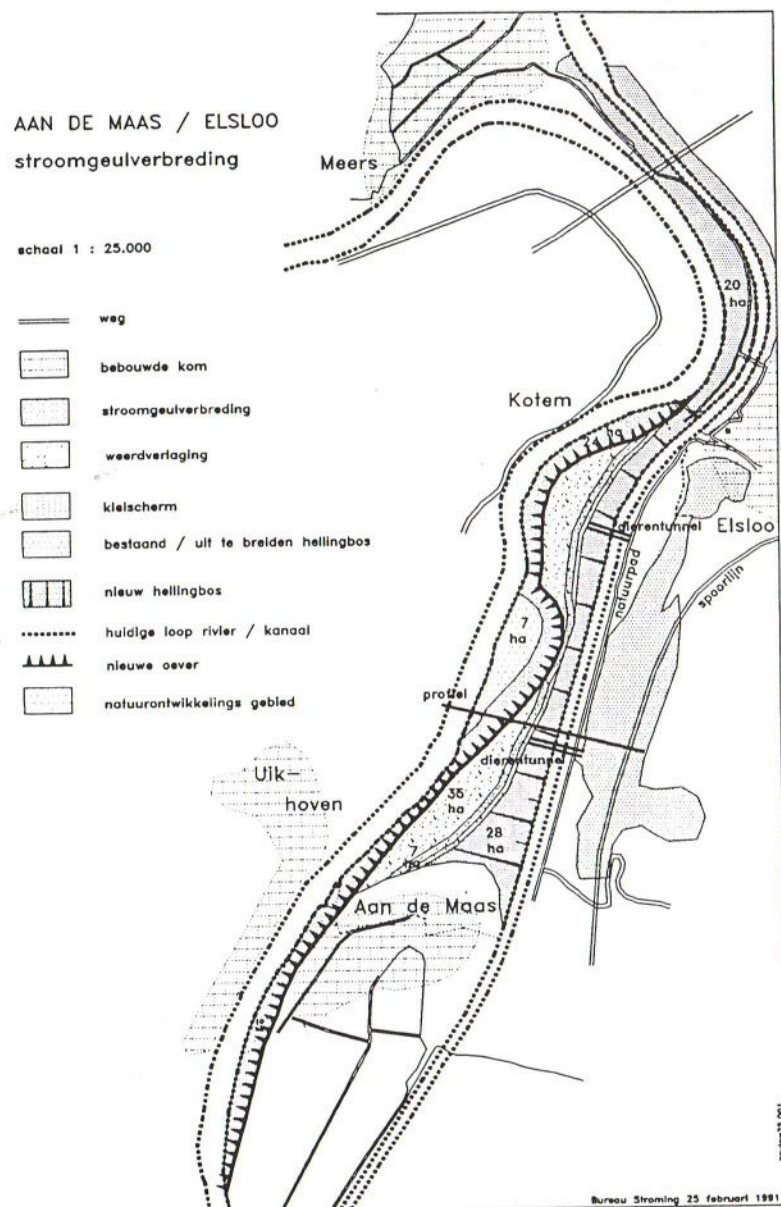

Fig.2

- Met het ingraven van kleischermen, parallel aan de ontgrondingen langs de rivier, worden lokale dalingen van de grondwaterstand tot een minimum beperkt en kan plaatselijk (bij een slechtdoorlatende ondergrond) zelfs grondwater naar de oppervlakte worden gestuwd.

MILIEU-RISICO'S

- De rivierwaterkwaliteit is slecht, maar zodanig dat de ontwikkeling van een meer oorspronkelijke land- en oevervegetatie langs de rivier zeker mogelijk is. Ook veel faunasoorten zullen zich na de stroombedverbreding en vegetatieontwikkeling kunnen vestigen.
- De noodzaak tot verbetering van de kwaliteit van het Maaswater blijft onverminderd bestaan. Een volledig herstel van het ecosysteem is op korte termijn namelijk niet te verwachten. Daarvoor zijn de gehalten aan zware metalen, PCB's en PAK's te hoog.
- Het door de Maas aangevoerde slib is dusdanig vervuild, dat toename van slibsedimentatie in het Maasdal ongewenst is. Uitvoering van het plan beperkt de overstromingsfrequentie en daarmee de sedimentatie van verontreinigd slib in de landbouwgebieden langs de Grensmaas. De voorgestelde ingrepen zullen naar verwachting wel leiden tot een verhoogde slibbelasting in het benedenstroomse deel van de Maas. Nader onderzoek naar de mogelijke gevolgen hiervan is gewenst.

GRINDWINNING

- Bij de uitvoering van het totale plan komt ca. 71 miljoen ton grind en ca 27 miljoen ton zand vrij.
- De hoeveelheid grind, dat uit het totale natuurontwikkelingsplan komt, is bijna twee keer de hoeveelheid die de Provincie Limburg nog aan de nationale behoefte moet leveren uit nieuwe winningen. Daarom is een alternatief aangegeven dat 35 miljoen ton grind oplevert en beperkt blijft tot de Grensmaasvallei.
- Technisch gezien is de winning van 35 miljoen ton uit het Grensmaasgebied mogelijk. Via droge winning met kranen, transport met vrachtwagens of transportbanden en centrale verwerking op een drietal installaties kan het hele project binnen 10-15 jaar worden afgerond. Dit betekent dat de continuïteit van de grindwinning in technisch opzicht gewaarborgd kan worden.

LANDBOUW

- Grindwinning, die zich beperkt tot het Grensmaasgebied, betekent dat ca. 900 ha aan het landbouwkundig gebruik onttrokken wordt.
- Grindwinning bij volledige uitvoering van het plan, met een grindopbrengst

van ca. 71 miljoen ton, leidt tot een onttrekking aan de landbouw van ca. 2000 ha.

RECREATIE

- Voor de sterk verstedelijkte en geïndustrialiseerde Westelijke Mijnstreek levert een natuurlijker Maasdal een aantrekkelijker woon- en vestigingsklimaat op. Voor Maastricht biedt het vooral perspectieven aan het noordelijk stadsfront.

- Een meer natuurlijk Maasdal voorziet in een groeiende behoefte naar natuurgerichte recreatie, ook voor grote groepen toeristen die buiten het gebied wonen.

- De voorgestelde natuur- en landschapsontwikkeling verschaft de Maasplas- sen een duurzame basis voor de gewenste toeristisch-recreatieve ontwikke- ling.

FINANCIËN - ECONOMIE

- Het Grensmaasproject wordt op grond van de globaal uitgevoerde analyses haalbaar geacht met de kanttekening, dat bij de berekening uitgegaan is van volledige verwerking van de vrijkomende klei in brede kleischermen en niet van het gelimiteerde model met smalle kleischermen.

- Vanwege de relatief hoge kostprijs van natuurontwikkeling in de Grensmaas- vallei gaat, in tegenstelling tot de conventionele wijze van grindwinning, de voorkeur uit naar aanbesteding door de overheid, gebruik makend van het vrije marktmechanisme.

- Gezien de aard van de problematiek, die hier aangepakt wordt, mag bij de uitvoering van het plan gerekend worden op financiële bijdragen vanuit de E.E.G., Rijkswaterstaat (ecologisch herstel/ hoogwaterproblematiek), het Mi- nisterie van LNV (uitvoering natuurbeleidsplan) en andere belanghebbende overheden (o.a. Ministerie van VROM).

Literatuur:

1. L.M.J.U. van Straaten, *Grindonderzoek in Zuid-Limburg*, (1946)
2. Bureau STROMING, "Toekomst voor een grindrivier" (mei 1991).

Een Urmondse kroniek

H. Strijkers

Tussen 1755 en 1812 hield de Urmondenaar Johannes Franssen een kroniek bij van een aantal in zijn ogen opmerkelijke zaken, die binnen en buiten Urmond de revue passeerden. De originele kroniek is in het bezit van oud-Urmondenaar Sjeng Lemmens, thans wonend in bejaardenhuis St. Maarten te Born. Vooral het eerste gedeelte van de kroniek is het interessant. Later geeft hij een opsomming van geboorten en overlijdens in Urmond, voor genealogen nooit te versmaden. Op een enkel woord of letter na, is met enig geduld en moeite alles te lezen. De schoonheidsprijs voor schrijven zou hij hedentendage zeker niet krijgen. Hoofdletters en punten gebruikte hij niet.

Kroniekschrijver Franssen werd gedoopt te Urmond op 3 oktober 1740 als zoon van Henricus en Cornelia Bauts. Op ruim 21-jarige leeftijd trouwde hij op 31 januari 1762 met Catharina Bro(e)rens. Zijn echtgenote had het levenslicht gezien op 4 maart 1742, eveneens te Urmond. Haar ouders waren Petrus Bro(e)rens en Ida Sassen. Uit hun huwelijk ontsproten drie kinderen:

1. Petrus, gedoopt te Urmond op 16-1-1765

2. Maria Anna, gedoopt 25-3-1767

3. Maria Ida, gedoopt 30-3-1774.

De landbouw was het hoofdmiddel van bestaan, hetgeen meermalen uit zijn aantekeningen blijkt.

Bijna twee maanden na de geboorte van haar jongste dochter overleed Catharina Franssen-Bro(e)rens, na een ziekbed van veertien dagen, op 29 mei 1774.

Hieronder vindt u de eerste vier bladzijden van deze kroniek, overgezet in het beter leesbare machineschrift.

Eenige aenmerkelyke annotatien deze bij een vergadert hebbe als volgt

1755 is de Stadt Lissabon door de aertbevinge bijnaer vergaan

1756 heeft men schrickelijcke aerdbevingen gevoelt, soo dat het waater schudden en beefden

1758 omtrent St. Jan baptist (= 24 juni) heb ick in wijck bij maestricht een schrickelijck onweder van donder en blixem gesien 's nachts geduijrig vier dat men meinden dat maestricht jae de geheele weerelt in brandt was, en doen was oock de numbers van 5 en 6 uren van den uren wijser van het oudt

stadthuys geheel swart gebrand, en een paard aen het hooch huys van den kleynen en grooten Staedt door den blixem doot geslaagen/ den blixem in dat voorhuys geweest zijnde doch geen menschen beschaadigt

1759 den 3 juni is een kranckheijd onder de visschen geweest principael Gerf en Commel, en zij waren met ganse manden aen den oever van de maes te raepen, en saagen onnatuerlijk om te Eeten, en die se geeten hebben Sich niet kwaalijck bevonden

1760 den 17 Jaarij ontrent half ein ure heb ick in aaken een aerdbevinge gevoeld en de volgende daagen den 19 een den 20 zo groote, tusschen den 20 en 21 de ganse nacht dien dag noch 1 en den 30 dito noch een stercke gevoelt

1764 den 1 Jaarij 's morgens is alhier de maes soo groot geweest, dien nacht gewassen, dat alle menschen verwondert waaren, en volgens het seggen van oude menschen op een halven voet nae soo groot als in het jaer 1740

1769 in 7bris (= september) heeft zich een Commeet sterre vertoont ons geheel huijsgezin hebben gesien den 6 's morgens tusschen 3 en 4 uren met eenen langen stert waarop corts een sterfte onder het horenve gevolgt is en asoo op verscheijde plaetsen areneert heeft tot in het volgende

1771 St. Jaer als wanneer hier in urmond verscheijde stallen in den herfst geheel leeg zijn gestorven, eenige stallen en den onsen waaren vrij gebleven

1771 in x-bris (= december) heeft den H. Lantdeeken pastoors en richter, den Erss. heer Melchior de Krahe als pastor om possessie te nemen hier gekoomen als wanneer een deel wijven met 2 a 3 mannen en een deel jongens de kerckhofdeure hebben toe gesteept, hebben alderhande schokaneuse en schandaleuse woorden tegen de heeren gesproken, soo dat de heeren genoodsaakt waaren, om groote ongelucken voor te koomen, naer de pastorie te retireeren en dit lange treneert hebbende, eer den heer ingeset of als pastor regeerde, hebben die braeve urmonder op asschen woensdag 's morgens een quaart voor 1 ure ons een glaesvinster in de voorste kamer ingeslaagen, waerover mijn vrouw grof swanger sijnde haer soodaenig ontstelt heeft datse tot geen bedaeren en cost Coomen, deselve nacht hebben sij bij Simon Broeren 2 venster, bij Joannes Tijlman 2 glas vinsters en bij Johan Peter Tholen oock 2 vinsters en daernaer noch groote affronten aen verscheijde

huijsen gedaen deselve 3 a 4 mael met menschen drek de dueren besmet en in ...

1772 in 7-bris (= september) de pastorie port gebrooken 2 glasvinsters ingeslaagen den moeshof ruijneert de gebacke appel uijt den oven gehaelt en door den hof gesmeet, en den 17-bris 1772 heeft den nieuwen H. pastor een anniversarium (= jaardienst) voot peter bergers gesongen maar niemand ten offer gegaen 13 daghs te vooren den 12 7-bris heeft Burtin vandrie gehouden en den 15 dito vertrocken den 13 was de Krahe hiergekoemen alsoo is hij den 13 7-bris 1772 in de pastorie gekoomen en den 17 dito hebbense ons noch een vinster in de keuken ingeslaagen waerover mijn vader op den 21 november is vergiffenisse gevraacht maer niet betaelt van die letste vinster is mij in 1788 in September pardon gevraacht en oock betaelt en ick van die man versocht zijnde om die andere oock in zijnen naem vergiff... te vraagen en deselve te betaelen het geen ick oock gedaen hebbe.

Wordt vervolgd.....

Vierhonderd klokken?

F.J.M. Timmers, Sectie Geschiedenis en Genealogie

Vanaf 1849, toen de huidige St. Augustinuskerk in Elsloo gereed kwam, is haar toren in de wijde omgeving te zien. Gezien van de Belgische zijde van de Maas steekt hij hoog uit boven de groene horizon.

Vooraf voor de langsvarende schippers waren vroeger zulke elementen in het landschap vroeger zeer belangrijk vanwege het ontbreken van plaatsnaamborden op waterwegen. Voor hen was deze toren dan ook van oudsher een markant punt.

Wanneer een Waalse schipper de toren in de verte zag opdoemen, zei hij tegen zijn kinderen: "L'église d'Elsloo a cinq tours et quatre sans cloches!" (de kerk van Elsloo heeft vijf torens en vier zonder klokken!). De grap was nu echter dat deze kinderen verstonden "L'église d'Elsloo a cinq tours et quatre cents cloches!" (de kerk van Elsloo heeft vijf torens en vierhonderd klokken!). Dit komt doordat in de spreektaal de woorden "sans" en "cents" nagenoeg hetzelfde klinken. We vonden deze woordspeling veel te leuk om ze verloren te laten gaan.

(Met dank aan Mevr. Nauwelaers-Wanders, schippersdochter en schrijfster uit Neerharen (B.). Foto: H. Sipers, HVM).

Elsloo tijdens de periode 1939-1945 (VIII)

H. Rouvroye, Sectie Geschiedenis en Genealogie

De ochtend van Nieuwjaarsdag 1945 verliep al niet beter dan de met enkele brandbommen verstoord oudejaarsnacht. Onder de mis van 9 uur kwamen grote aantallen Duitse vliegtuigen zeer laag over, die in het kader van het laatste offensief vliegvelden in België moesten aanvallen. De groep die het vliegveld van As aanviel zetten de aanval van deze kant in en werd ook in onze omgeving door de Amerikanen en Engelsen opgevangen en tot het gevecht gedwongen. Dit alles ging met zoveel geweld gepaard dat de mis moest worden ingekort, opdat men zich in veiligheid zou kunnen brengen. Er werden diverse Duitse vliegtuigen in onze omgeving neergeschoten en een Amerikaanse jager van het type P-51 Mustang maakte een noodlanding aan de overzijde van de Maas op de Hal.

De Engelsen hadden in het patronaat een kledingwasserij geïnstalleerd en vroegen om hulp voor het herstellen van kleding en sokken. Vele Elsloose vrouwen en meisjes hebben duizenden paren sokken gestopt en kleding hersteld.

Het was bitter koud in de eerste weken van januari 1945 en net in deze periode moest de ergste beproeving van de oorlog voor een deel van de Elsloose

Foto 1.

NOTICE

**This room|house
building will not be
entered without the
written authority of a
Civil Affairs Officer.**

**Severe disciplinary
action will be taken
against any persons
infringing this order.**

 maj. R.R.A.

O.C. 215 CIVIL AFFAIRS DET.

O. C. Civil Affairs Det.

Druk. Gebr. Linskens - Waerl

273
bevolking nog beginnen. De Engelsen hadden namelijk ontdekt, dat het Maasgebied bij Meers veel leek op het gebied waar ze later de Rijn zouden oversteken. Bovendien kon het gebied makkelijk worden afgegrensd als men Meers zou evacueren. Daartoe werd besloten en de onheilsboodschap kon door de nieuwbenoemde burgemeester J. Maenen aan de bevolking van Meers worden overgebracht. Evacuatie zou plaats vinden tussen 8 en 11 januari, waarbij de Engelsen voor transport zouden zorgen. De bewoners mochten een deel van de huisraad en alle dieren meenemen en moesten door de omgeving worden opgenomen. Het grootste deel van de bevolking kwam in Elsloo en Stein terecht. Het overblijvende deel van de boedel moest in een of meer kamers worden opgeslagen die daarna werden afgesloten en tot verboden gebied verklaard, waarna op de deur een "Notice" werd geplakt (zie document). Het spreekt vanzelf dat een deel van de mensen ook nog trachtte met eigen vervoer zoveel mogelijk spullen mee te nemen. Een sprekend voorbeeld is foto 1 die het veer over het kanaal bij Stein laat zien, volgeladen met goederen. Dit alles gebeurde in de bittere koude en over spiegelgladde wegen; veel van de getransporteerde aardappelen en voederbieten bevroren.

De Engelsen voerden in de nacht de pantservoertuigen en tanks, die men wilde beproeven aan, waarna meteen een begin werd gemaakt met de oefeningen die zowel overdag als 's nachts plaatsvonden. Meestal werd overdag een dik rookgordijn opgetrokken en was in Elsloo alleen het geronk van de motoren te horen. De proeven en praktijkoefeningen betroffen DD-Shermantanks en Buffaloes. De DD-Shermantanks waren 32-tons tanks die waren voorzien van een linnen drijfconstructie, die normaal als een harmonika was opgevouwen boven de rupswielen. (zie foto 2). In uitgeklapte toestand stak de drijfconstructie een meter boven de koepel van de tank, die dan het water in kon rijden en bleef drijven. De tank werd voortbewogen door een schepsschroef aan de achterzijde, waarbij de tankcommandant bovenop de koepel ging staan om de chauffeur aanwijzingen te geven over de vaarrichting (zie foto 3). De proeven en oefeningen met deze tanks verliepen naar tevredenheid. De proeven met de Buffaloes verliepen in de aanvang slecht, ondanks dat deze voertuigen waren geconstrueerd voor het gebruik zowel op het land als te water. De 12-ton zware pantserwagens werden gebruikt voor troepen- en materiaaltransport. De zware voertuigen gleden weg op de vette klei van de Maasoever. Uiteindelijk werd de oplossing gevonden door een aantal van de Buffaloes te voorzien van een grote rol van aan elkaar gebonden takken, die over het vaartuig heen af werd gerold onder de rupswielen door. Er ontstond dan een tapijt van takken waarover meerdere Buffaloes aan land konden komen (zie foto 4).

Foto 2

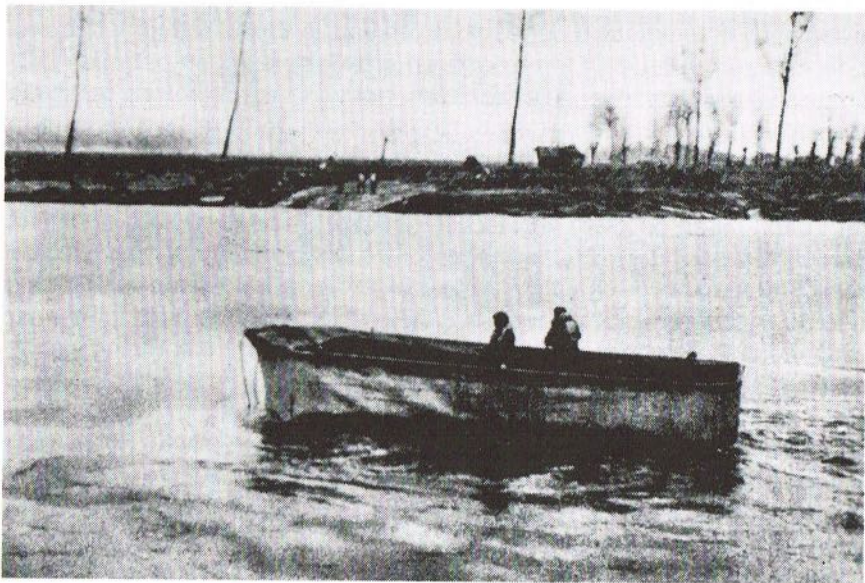

Foto 3

De oefeningen werden besloten met een inspectie door een aantal Engelse generaals (zie foto 5). Bij deze oefeningen zink een van de Buffaloes, waarbij de bemanning verdronk. Deze Buffalo is een aantal jaren geleden uit de Maas gehaald en staat nu als monument op de Belgische Maasoever bij de brug over de autosnelweg. Slechter verging het de bemanning van een aanvalsbuit, die bij Geulle tijdens de Maasoversteek bij hoogwater kapseide. De 13 zwaarbepakte infanteristen verdronken jammerlijk.

Intusschen was de situatie aan de fronten drastisch veranderd. Het Duitse offensief in de Ardennen was mislukt en de Engelsen in onze omgeving gingen weer aanvallend optreden. Vanaf 15 januari werd bij Susteren een offensief ingezet dat leidde tot de bevrijding van het deel van Zuid-Limburg bezuiden de Roer. Einde januari was deze klus geklaard en de Engelsen verdwenen uit Zuid-Limburg. Alleen die in Meers bleven nog tot Maart.

De Amerikanen kwamen terug en in Elsloo verschenen enige honderden negersoldaten die behoorden tot de aan- en afvoertroepen. Ze moesten zorgen voor voldoende aanvoer naar het front waar het 9de US-leger zich opmaakte voor de aanval naar de Rijn. Bij dit leger diende ook het grootste deel van de Limburgse Stoottroepen. De negersoldaten werden gelegd in het Kasteel en meerdere zalen en cafés. Ze bleven verhoudingsgewijs lang in Elsloo, n.l. tot 5 maart. Onze parochieherder die constateerde dat een aantal vrouwen en meisjes zich "afgaven" met deze soldaten, hield zware preken over het morele verval en trachtte het kwaad binnen de perken te houden. Overigens had hij dit ook reeds eerder bij andere gelegenheden gedaan.

In diezelfde periode hadden de Amerikanen drie benzineleidingen gelegd van Antwerpen naar Maastricht langs het Albertkanaal. Twee van deze leidingen werden doorgetrokken van Maastricht naar Geleen en Sittard. Van hieruit werd het gehele 9de US-leger voorzien van benzine. Deze werd door Italiaanse hulptroepen in jerrycans gevuld of in tankwagens naar het front gebracht. De benzineleidingen kruisten de Stationsstraat in Beek (waar nu het stoplicht staat). Net op deze plaats raakte een van de leidingen stuk en kon de benzine vrijelijk over de straat vloeien. Door de mensen werd de gelegenheid aangegrepen om zich van gratis benzine te voorzien, niet omdat men over een auto beschikte, maar omdat benzine een goed ruilmiddel was. De voedselsituatie was immers nog niet veel verbeterd. De resterende benzine stroomde in het riool en kwam via het Elslouse stelsel bij het Kasteel in de beek en vandaar via de duiker in de Maas. Een der wachtposten aan de Maas rook de benzinelucht en probeerde met een lucifer of de Maas wou branden. Dit lukte en in een oogwenk stond de Maas over honderden meters in brand. Deze brand breidde zich via de beek en de duiker uit tot in het rioolstelsel waar regelmatig explosies volgden waarbij de putdeksels omhoogvlogen.

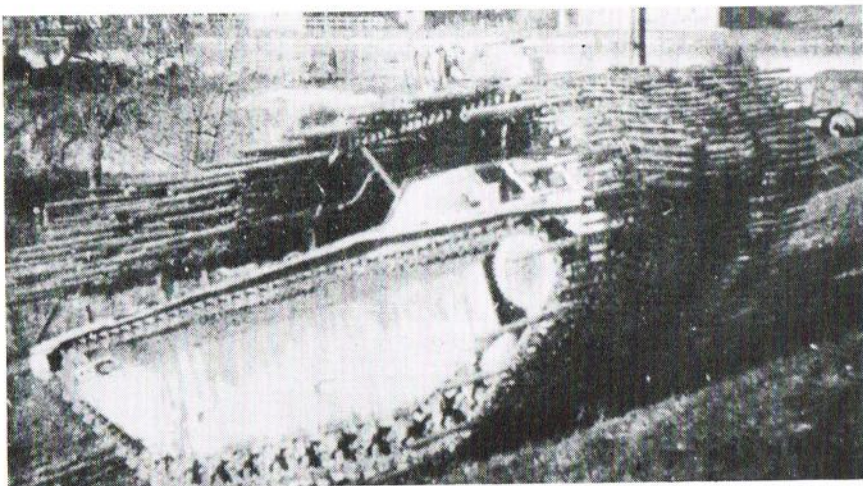

Foto 4

De Amerikaanse brandweer was snel ter plaatse, maar had uren nodig om de brand te bedwingen. De gemeente werd later geconfronteerd met de reparaties en moest een fiks bedrag neertellen voor herstel.

Een aantal van de negersoldaten die begin maart naar Duitsland waren vertrokken, kwam een week later terug met drie vrachtauto's volgeladen met in Duitsland gestolen goederen, die varieerden van fietsen tot zijden dameskousen en alles wat daar tussen lag en draagbaar was. Sterke drank was een goed betaalmiddel, maar uiteindelijk viel met geld ook wat te kopen. Er was niemand te vinden die deze handelwijze verderfelijk vond.

Inmiddels waren de Engelsen uit Meers vertrokken en per 28 maart werd het dorp vrijgegeven voor een beperkt aantal inwoners. Wat ze vonden was een totaal vervuild dorp dat eerst moest worden ontsmet, en waar geen weg of pad meer was te vinden dat niet geheel was stukgereden. De velden en weilanden waren omgeploegd door de tanks, waarbij sporen van 70-80 cm diep heel normaal waren en afrasteringen en bomen gewoon waren verdwenen. Alle gebouwen waren zodanig vervuild dat ze geheel moesten worden schoongemaakt en geschilderd. Bovendien was 80% van de gebouwen min of meer beschadigd. De Engelsen hadden alles wat kon branden opgestookt, van het hout van de ereboog, die werd gebruikt bij processies, tot plukladders, schuurpoorten, deuren, delen van vloeren, de dansvloer en het hout van een dorsmachine. Sommigen hadden zelfs extra schoorstenen in de huizen gemetseld. De schokker (vissersvaartuig) van de fam. Berghs was totaal vernield evenals alle andere vaartuigen die aanwezig waren. Verder waren

een deel van de opgeslagen goederen en in de school een groot deel van de leermiddelen en inboedel verdwenen. De totale waarde van de schade aangebracht aan gebouwen en eigendommen bedroeg ca. 100.000 gulden. Er moest 7 km weg opnieuw worden gemaakt en het gehele grondgebied moest worden geëgaliseerd. De werkzaamheden werden uitgevoerd door werkloze arbeiders en duurden tot 1947. De kosten hiervoor zijn moeilijk te bepalen, maar zullen vele tienduizenden guldens hebben bedragen, omgerekend naar de huidige waarde een bedrag van enige miljoenen.

Ook in Elsloo waren door de geallieerden vernielingen aangericht en goederen gestolen. De schade bij zaalhouders en particulieren bedroeg f. 5.406,30, bij de school f. 6.655,27 en het kasteel claimde f. 2.492,-. Bij elkaar een bedrag van f. 14.553,57. Rekenen we dit om naar de huidige koers dan komt dit neer op ongeveer f. 280.000,-.

Op 15 april werden we nog eens geconfronteerd met de oorlog, toen een Amerikaans bombardementsvliegtuig van het type A-26 Invader, een zeer modern 2-motorig vliegtuig, een noodlanding maakte in het veld bij de Knup in Catsop. Het toestel hoorde thuis op het vliegveld van As (België) en was in de aanvliegroute naar het veld getroffen door motorpech. Er vielen geen slachtoffers. Het vliegtuig trok veel kijkers. Ook het vliegveld in Beek, dat in februari door de Amerikanen was aangelegd, was een publiekstrekker.

Inmiddels was de verduistering opgeheven en kon weer worden getelefoneerd. Het einde van de oorlog kwam op 5 mei en een moeilijke tijd behoorde tot het verleden.

Foto 5

Gewone vlier: *Sambucus nigra*

A. Duijsters, Sectie Geologie

De Gewone vlier is meestal een sterk vertakte struik of kleine boom; zelden groeit ze uit tot een wat grotere boom. Ze wortelt ondiep en kan gemakkelijk omwaaien. Vlieren worden zelden ouder dan 20-30 jaar.

De twijgen hebben wit merg en verhouten aanvankelijk weinig. Oudere takken en stammetjes krijgen een diep gegroefde schors en hard bros geelwit hout. Het merg is gemakkelijk te verwijderen, waardoor een holle buis ontstaat die gebruikt kan worden als proppenschiet of fluit. Ook worden er van het hout kleine gebruiksvoorwerpen gemaakt. Het merg wordt gebruikt voor het inbedden van kleine objecten om microcoopcoupe's te maken.

De bladeren hebben 5-7 eironde deelblaadjes, zijn dofgroen en hebben evenals de bloeiwijze een sterke en pittige geur.

Het blad verschijnt in maart/april en de bloei in de voorzomer. De bloemetjes hebben roomwitte kroonblaadjes en gele helmknoppen. Ze staan in een vlak, rond bloemscherm. De bessen zijn zwart en bevatten een paarsrood sap; ze zijn in het begin van de herfst rijp, juist in de tijd dat veel vogels trekken. Deze eten dan volop van de bessen, wat te zien is aan hun paarse uitwerpselen. Ook zoogdieren (eekhoorns, muizen, marters) eten van de bessen, als ze erbij kunnen.

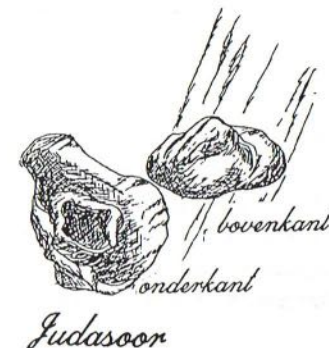
De gewone vlier komt in heel Europa voor, overal waar mensen wonen want het is een uitgesproken cultuurvolger. Van nature komt ze voor op zeer voedselrijke plaatsen en ze heeft ook graag wat kalk, bijv. op plaatsen langs rivieren waar veel bijeengespoeld materiaal ligt, in vogelkolonies (bijv. reigerkolonies) in jonge bossen, bosranden en langs paden op voedselrijke grond. Ook op onverwachte plekken zoals in knotwilgen, dakgoten en muren komt ze voor. De Gewone vlier wordt veel aangeplant, omdat het van oudsher een gebruiksplant is.

Vroeger werd ze naast huizen of waterputten geplant als afweer tegen duivels en heksen. De bloemen worden gebruikt voor thee en in pannenkoeken, van de bessen kan sap, jam of thee gemaakt worden. De sterke vliersmaak kan worden verfijnd door wat citroensap toe te voegen. Medicinaal wordt thee of sap van bessen of bloemen gebruikt als huismiddel tegen tandpijn, koorts enz. Deze thee is verzachtend, laxerend en urinedrijvend. De groene delen zijn giftig.

Vliersap bevat een blauwe kleurstof die gebruikt wordt voor het bijkleuren van wijn en als stempelinkt voor gebruik op levensmiddelen bijv. vlees. Er zijn verschillende cultuurvormen, waarvan de peterselievlier (met diep ingesne-

Gewone vlier

Judasoor

den deelblaadjes) de bekendste is. Vlieren hebben een neutrale schors waardoor er veel epifyten op kunnen groeien bijv. mossen. Epifyten zijn planten die op andere planten (meestal bomen) groeien, zonder daaraan voedsel te onttrekken.

Een zeer opvallend verschijnsel op vliertakken is het Judasoor. Dit is een bruinrijze tot bruinrode trilzwam met schelpvormige vruchtlichamen.

De naam Judasoor komt van de volgende legende. Toen Judas Christus had verraden wilde hij zich verhangen, maar alle bomen lieten hun takken hangen, alleen de vlier niet. Zo kwam Judas aan een vlier aan zijn eind en ter nagedachtenis aan dit feit verschijnt nu zijn oor op de vlier. Deze legende moet van Europese oorsprong zijn, daar de vlier in Palestina nauwelijks voorkomt.

Behalve de gewone vlier komen in het Bunderbos en naaste omgeving nog twee soorten voor.

De Trosvlier (*Sambucus racemosa*) heeft eivormige bloemschermen, rode bessen en bloeit al in april. Ze heeft geel tot roestkleurig merg en de bloemen zijn licht groengeel. Ze groeit op zuurdere en armere grond dan de gewone vlier, m.n. in het zuidelijke gedeelte van het Bunderbos.

De Kruidvlier (*Sambucus ebulus*) is een struikvormige vliersoort, die in de winter boven de grond afsterft. De bloemen staan in een plat bloemscherm en hebben roodachtige helmknoppen, de bessen zijn zwart. Ze groeit op voedsel- en kalkrijke grond langs spoor en weg bermen en heeft graag wat lichte schaduw. Ze staat in het Bunderbos langs de spoorbaan en in het Maasdal op diverse plaatsen in greppels. Deze vliersoorten zijn beide giftig.

Literatuur:

1. *Nederlandse oecologische flora deel 3.*

Tekeningen: A. Duijsters.

Klokkenroof in de Nedermaas*

W.H. van Bergen

Het grondgebied, dat later onder de naam "Département de la Meuse Inférieure" deel zou gaan uitmaken van het Franse rijk, werd in twee stappen bij Frankrijk ingelijfd.

Bij het Verdrag van Den Haag (16-5-1795) werden tot de Verenigde Nederlanden behorende gebieden van de huidige provincie Limburg (de Generaliteitslanden) door de Staten-Generaal aan de Franse Republiek afgestaan^{1,2}.

Bij de wet van 9 Vendémiaire IV (1-10-1795) werden het Prinsbisdom Luik, de Oostenrijkse Nederlanden en alle op de linker Rijnsoever liggende Oostenrijkse gebieden met Frankrijk "herenigd" zoals de wet het uitdrukte: "Réunion de la Belgique et du Pays de Liège à la République Française". Deze gebieden waren nooit Frans geweest zodat dan ook van "réunion" - hereniging - geen sprake kon zijn.

De Vrede van Campo Formio (17-10-1797) bevestigde en erkende de inlijving van deze gebieden bij Frankrijk en de daarop volgende invoering van de Franse grondwet, die de scheiding van Kerk en Staat voorstond.

De toepassing van de Franse wetten betekende o.a. de opheffing van de kloosters, de verbeurdverklaring van kerkelijke en kloosterbezittingen, later de verkoop ervan, en belemmeringen van de kerkelijke erediensten. Zo werd van de geestelijken de "Eed van Haat en Trouw aan de Republiek" geëist (18 Fructidor V = 4-9-1797). Werd deze eed geweigerd dan zouden de kerken worden gesloten, werd het de priesters verboden hun ambt uit te oefenen en waren arrestatie en deportatie zelfs niet denkbeeldig.

Girard, Commissaire du Directoire Exécutif, een echte anti-clericaal, verklaarde kort en bondig: "Priesters die zich niet onderwerpen aan de wet zijn gevaarlijk. Iedere toegeeflijkheid tegenover hen staat gelijk met een misdaad tegen de mensheid. Zij zijn verantwoordelijk voor alle plagen die sinds eeuwen over het volk zijn gekomen".³

De wet van 7 Vendémiaire IV

De Franse wet van 7 Vendémiaire IV (29-9-1795) die o.a. in de artikelen 13-15 de uiterlijke tekenen van de eredienst behandelde werd op 7 Pluviôse V (26-1-1797) ook in de Nedermaas van kracht.

Als uiterlijke tekenen werden o.a. beschouwd: kruisen op torens, op kruisingen van wegen, zelfs op kerkhoven, wat leidde tot het verwijderen, vaak tot het

onderspitten van de gedachteniskruisen die daar waren geplaatst. Ook het luiden van de klokken werd als een uiterlijk teken beschouwd en werd dan ook verboden (wet van 12 Vendémiaire VI = 3-10-1797)⁴. Hierdoor waren de klokken - althans naar de mening van de Fransen - volkomen overbodig geworden, en kon het brons worden gebruikt voor de oorlogsvoering.

De bevolking was echter niet genegen al deze wetten zo maar te slikken, wat er toe leidde dat in diverse plaatsen de klokken uit de torens werden gehaald. In termen van de Franse bezetter was dit "stelen" en de daders konden zwaar worden gestraft.

Vanuit Parijs werd op 14 Brumaire (4-11-1798) aan de Centrale Administratie van de Nedermaas een schrijven gezonden met de opdracht gegevens over alle klokken te verzamelen en hiervan opgave te doen aan Maastricht. Dit besluit werd op 8 Frimaire VI (28-11-1798) aan alle Municipale Administraties gestuurd met het verzoek zo snel mogelijk actie te ondernemen. Bij deze inventarisatie moesten alle bijzonderheden zoals de naam van de klok alsook het gewicht worden opgegeven. Ook de plaats waar de klokken zich bevonden was van belang. Het werd aan iedere gemeente echter toegestaan één klok te behouden, dit echter alleen om de tijd aan te geven of om te worden geluid in noodgevallen b.v. brand. In een schrijven van 16 Pluviôse VII (4-2-1799) werd er nadrukkelijk op gewezen dat in geen geval de zwaarste klok mocht worden behouden⁵.

Het duurde geruime tijd vóórdat de klokken werkelijk werden weggehaald. Het Departementaal Bestuur gaf op 21 Pluviôse VII (9-2-1799) opdracht ze overal waar dat nog niet was gebeurd uit de torens te verwijderen.

Smeden, timmerlieden en handwerkslieden werden soms gedwongen dit karwei uit te voeren. De Mobiele Colonne (bereden militairen voor de ordebe-waking) rondde meestal het geheel af door de klokken op te halen en voor het vervoer naar het depot te zorgen. Soms werden ze voor de ogen van de bevolking uit de toren gegooid en aan stukken geslagen om ze makkelijker te vervoeren.

Depots en verkoop

Voor de opvang van de klokken waren tijdelijk vijf depots ingericht. Ze waren gevestigd te:

Venlo: alleen voor de klokken van het kanton Venlo;

Roermond: voor de kantons Roermond, Nedercruchten en Heythuysen;

Maaseik: voor de kantons Maaseik, Echt, Weert en Bree;

Hasselt: voor de kantons Hasselt, Achel, As, Herck en Peer;

Maastricht: voor de kantons Maastricht, Valkenburg, Meerssen, Wittem, Heerlen, Eijsden, Rolduc en Oirsbeek.

Tenslotte werden de klokken uit alle depots overgebracht naar het centrale depot te Maastricht⁶.

Het metaal van de klokken werd door de Franse staat verkocht aan de Compagnie Coste, Caylus et Gevaudan, de moedermaatschappij van de Fonderies de Creuzot. Volgens een schrijven van 24 Messidor X (13-7-1802) werd te Maastricht aan deze firma geleverd:

op 19 Thermidor VII	201.898 livres metaal
op 25 Vendémiaire IX	34.681 livres
Totaal:	236.579 livres

Het Concordaat

Door al deze wetten was de verhouding tussen kerk en staat ronduit slecht te noemen. Hierin kwam echter verbetering nadat Napoleon door een staatsgreep de macht aan zich had getrokken: 18 Brumaire VIII (9-11-1799).

Hij zocht meteen weer toenadering tot de kerk: op 28 december 1799, nauwelijks een maand na de machtsovername, mochten de kerken weer voor erediensten worden geopend. Ook de Eed van Haat werd vervangen door een eenvoudige Eed van Trouw aan de Republiek. Diverse malen werd deze eed nog inhoudelijk gewijzigd om uiteindelijk uit te monden in een simpele verklaring: "Je promets d'être fidèle à la Constitution"⁷.

De verbeterde verhouding leidde op 15 juli 1801 tot het sluiten van het Concordaat tussen paus Pius VII en Napoleon. Openbare uitoefening van de godsdienst werd weer toegestaan, de zondag weer als feestdag hersteld en de geestelijken zouden uit de staatskas worden betaald. Benoeming van pastoors was weer een taak van de bisschoppen, echter pas na overleg met de Franse overheid.

Veel priesters keerden na deportatie of vrijlating uit gevangenschap weer in de parochies op hun posten terug. Al deze weldaden wist men zich nog te herinneren toen Napoleon in 1804 tot keizer der Fransen werd gekroond.

Elsloo, de pastoor en de klokken⁸

Het werd niet denkbeeldig geacht dat de Fransen de klokken uit de torens zouden halen. Daarom werden ze wel eens door de bevolking zelf in het geheim verwijderd en ergens diep onder de grond begraven, bepaald geen gemakkelijk karwei. Dit gebeurde ook te Elsloo.

Volkomen overstuurd door deze euvele daad richtte de Agent Municipal van de gemeente Elsloo zich dan ook op 2 Frimaire VI (22-11-1797) tot de Commissaris van het Uijtvoerend bewind van het Canton, te Meerssen. De goeie man was danig geschokt door het gebeurde, zo zelfs dat hij in zijn schrijven verkeerde data vermeldde, zoals later werd opgemerkt.

*Elsloo den 2 Frimaire
L'án six de la Republique*

Borger,

Den Onderschreven Agent Municipaal van de gemeente Elsloo vind sikh genoodzaakt aan den borger toe te senden dit proces verbaal in houdende, hoedat in de nagt tusschen den eersten en tweeden Frimaire tot Elsloo twee klokken, de eene genaamt de gemeene, de andere Catharine uijt den thoren vervoert sijn geworden, op dusdanige wijze als volgt:

daar is eene glaase venster van de kerck in stucken gebroocken, aan welcke gevonden hebbe een ledder door welcke venster sij in de kercke gecomen sijn en alsoo naar het slot van de kercke afgebroocken te hebbe, hebben nogh eene twee deure in stucken gebroocken sijnde den inganck van den thoren en alsoo naar eene visitatie gedaan te hebben heeft den ondergeschreven bevonden dat de boven gemelde klokken uijt den thoren gestolen sijn.

G. Fredrix, Agent Municipaal.

De achterkant van de brief vermeldt in een speciale aantekening de juiste datum waarop alles had plaatsgevonden: "in de nagt tusschen 1sten en 2den Nivôse". Er was dus een "erreur" in de datum, zoals vrederechter A. Wilmar aangaf. Een opdracht die aan Fredrix was gegeven voor verder onderzoek had geen resultaat:

Op heden den 10 Nivôse sesde jaar der franse Republique heeft sikh den ondergeschreven Agent Municipaal der gemeente Elsloo beneffens twee getuijgen hiernaar genoemt gevoegt in de naast gelegene huijsen bij den thoren of kercke van Elsloo en aldaar ter presentie van de getuijgen ondersogt en gevraagd heeft, of iemant iets gehoord hadden in de nagt tusschen den 1sten en 2de Nivôse wegens het steelen der klokken,

1mo te weten ten pastorale huijsen

2do ten huijse van Christiaan Gijsen

3tio ten huijse van Gerardus Beckers.

alle naast gelegene bij de kercke, de welcke gedeclareert hebben van niets gehoord en gesien te hebben

*dus hebbe dese declaratie benefens de twee getuijgen eijgenhandig onder-
teeckent op dato.*

G. Fredrix, Agent Municipaal.

Plotseling en onverwacht kwam er schot in de zaak. Op 22 Nivôse VI (11-1-1798) deelde Fredrix in een schrijven mee te hebben gehoord dat "citoien Daamen curé" de gestolen klokken zou hebben teruggevonden. Hij ging er zich zelf van vergewissen en zag het gat waarin de klokken begraven waren geweest en waaruit ze waren opgedolven. Daarop werd "In naam der Wet" gedagvaard "den Borger Daamen Roomsche Priester te Elsloo" om op "9 Pluviôse, sijnde zondag op 28te Januarij 1798" 's middags twee uur te Meerssen te verschijnen voor de vrederechter Wilmar. Dit bericht werd door deurwaarder P.M. Bricheau aan de pastoor overhandigd.

Het verhoor

Op 9 Pluviôse VI (18-1-1798) vond het verhoor van pastoor Henri Daamen te Meerssen plaats. Wilmar vond het maar verdacht, aldus een inleidend schrijven, dat de klokken zo maar hadden kunnen verdwijnen zonder dat iemand ook maar iets had gehoord en dat de pastoor zelf de klokken had teruggevonden nadat hij door de Agent Municipal met deportatie was bedreigd.

De pastoor verklaarde aan het gebeurde onschuldig te zijn en dat hij zijn verontwaardiging over de diefstal ook aan zijn parochianen had kenbaar gemaakt.

Bovendien had hij hen gewezen op de mogelijke gevolgen voor de parochianen alsook voor hem zelf: de dreiging van een bezetting door de Militaire Colonne en een betaling aan de Fransen van de tegenwaarde van de klokken waarop de parochianen zeker moesten rekenen.

Het bleef, volgens Wilmar, toch onbegrijpelijk dat de klokken zo maar hadden kunnen verdwijnen uit de toren, niet alleen gelet op het gewicht, maar de dieven hadden zelfs de deurposten moeten uitbreken om de klokken buiten de kerk te kunnen krijgen.

De pastoor voerde aan er ook vast van overtuigd te zijn geweest dat de daders met die zware klokken niet ver konden zijn gekomen en daarom had hij zijn knecht Herman en een zekere Schoenmakers en Jean Houben dringend verzocht de klokken op te sporen. De grote klok werd daarop gevonden vlak bij de klokkentoren; de pastoor zelf had het kerkhof onderzocht op sporen van vers omgewoelde aarde, echter zonder resultaat. Uiteindelijk had hij van iemand een tip gekregen en zo werd de klok gevonden achter het kerkhof

waar ze in de grond was begraven. Hiervan had hij de Agent Municipaal terstond in kennis gesteld.

Wilmar, toch overtuigd van de medeplichtigheid van de pastoor, besloot hem naar Maastricht te verwijzen waar hij op 12 Pluviôse VI (31-1-1798) opnieuw werd ondervraagd door J. Vlieckx, Directeur du Jury de l'Arrondissement de Maastricht. Er kwamen echter nauwelijks nieuwe gegevens aan het licht. Het bleef onverklaarbaar en vreemd dat niemand iets had gehoord of gezien, terwijl er toch ruiten waren gebroken om in de kerk te kunnen komen en het slot van de kerkdeur met geweld was geforceerd. Ook het gesleep en gesjouw met zware klokken, waar de klepel nog inzate, had de vast slapende omwoners niet uit de slaap kunnen wekken.

Tot zijn verweer voerde pastoor Daamen aan dat hij sedert 7 Vendémiaire (28-9-1797) zijn taken niet meer mocht uitoefenen, omdat hij geweigerd had de Eed van Haat af te leggen. Hij was dus geen curé meer, maar ex-curé, was dus niet meer voor de klokken verantwoordelijk en ook niet meer belast met het toezicht erop.

Het duurde nog tot 18 Ventôse (8-3-1798) voor de slepende zaak weer aan de orde kwam. De Jury d'Accusation werd opgeroepen om de volgende dag het oordeel uit te spreken.

Deze kwam na lezing van alle feiten tot het Salomonsoordeel dat er eigenlijk geen diefstal had plaatsgevonden (il n'y a pas lieu) en beval de vrijlating van de pastoor, die nog dezelfde dag na bijna zes weken voorarrest naar Elsloo mocht terugkeren. Een ervaring rijker, maar twee klokken armer

Bron:

H. Hardenberg: Inventaris van de archieven van het Arrondissement Maastricht en van het Departement van de Nedermaas (1794-1814).

Noten:

1. L. Roppe, G.W.A. Panhuysen en E.M. Nuyens: *De decadaire resp. maandelijkse rapporten van het Directoire Exécutif in het Departement van de Nedermaas 1797-1800*
2. *Bull. des Lois I*, 186, nr 1137
3. L. Roppe: *Girard, Commissaire du Directoire Exécutif van het Departement van de Nedermaas, in Limburg, 1956, pp. 193-200*
4. *Bull. des Lois I*, 186, nr 1134
5. S. Tagage: *Vrijheid, gelijkheid en broederschap in het kanton Venlo, 1794-1800, in Publications, 110, 7-226 (1974)*
6. R.A.L. Maastricht, *Frans Archief, nr 1200.*

7. *Bull. des Lois III, 1, nr 2*
8. *R.A.L. Maastricht, N.R.A. 542.*

*Dit artikel is eerder verschenen in het Historisch Jaarboek voor het Land van Swentibold (1991) en is overgenomen met toestemming van de redactie.

Veeziekte te Stein

*E. Erkens, Sectie Geschiedenis en Genealogie,
Stichting Geschiedkunde de Maaskèntj*

"De veeziekte, het longvuur, teistert ons nu al meer dan twintig jaar". Zo schreef de heer J.W. Kamps, toenmalig burgemeester van Stein op 21 september 1839 aan de Commissaris van het District Maastricht.

Hij vraagt, speciaal voor de meest behoeftige boeren, schadevergoeding. Dat waren dan degenen die maar een of twee stuks vee hadden en door het plotselinge sterven enorm gedupeerd werden. 's Avonds waren de dieren nog gezond in de stal gebracht en 's morgens dood gevonden.

Verder merkt de burgemeester nog op dat geen enkel medicijn helpt en dat de schade door deze ziekte alleen al in de jaren 1834-1837 een bedrag van meer dan fl. 11.000,- was.

De Commissaris gaf de heer Bloemaerts, lid van de Provinciale Raad, het onderzoek in handen. Deze liet de in Valkenburg gevestigde veearts L. Anten het onderzoek ter plaatse verrichten.

Op dat moment was in Stein slechts de koe van Hendrik Peters ziek en een os was net gestorven.

Veearts Anten begon zijn onderzoek bij de koe en bracht het volgende verslag uit: neerslachtig, weinig eetlust, kleine melkgift, gespannen buik, de huid strak op het lichaam, doffe ogen waarvan het bindvlies is gezwollen, snelle "pols", oren en hoorns zijn afwisselend warm en koud, stijve achterpoten, rode urine en geen afgang.

De volgende behandeling wordt toegepast en voorgescreven: aderlating (uit fontanel aan de borst), in het drinkwater salpeter en wijnsteen oplossen, een klisma van een afkooksel van lijnzaad. Verder het lichaam met stro wrijven en tot slot: veel drinken en voeren met nog fris gras.

Vervolgens verrichtte de heer Anten sectie op het kadaver van de os van Jacobus Smeets. Dit vierjarig dier was binnen één dag na de eerste verschijnselen van de ziekte gestorven. Resultaat van de sectie: de milt is opgezet tot

het dubbele van het gewicht, geheel afgestorven, paars van kleur en viel bij de minste druk in een bloederige substantie uit elkaar; lever, dikke darm en vooral de endeldarm ontstoken, evenals blaas en longen; zwart bloed in de dunne darm; hart en nieren normaal.

Na deze sectie is er voor onze dokter geen twijfel meer mogelijk: in Stein heerst miltvuur, toen ook wel bloed- of longvuur genoemd.

Oorzaken hiervan zijn de droogte in de zomer, waardoor er te weinig drinkwater is en de dieren onzuiver water uit de drinkpoelen gaan drinken en de warme, vochtige, slecht geventileerde stallen; misschien waren er nog andere oorzaken. Het advies van de veearts luidt: ontstekingwerende behandeling door te voeren met kool of fris gras; als het warm wordt, zorgen voor schaduw, inwrijven met warm azijn, veel vers water met daarin opgeloste salpeter of met azijn. Voor het voorbehoedende middel komt hij weer op zijn stokpaardje terecht: aderlaten.

Veearts Anten vermeldt nog, dat hij in zijn praktijk de volgende ervaring met de besmettelijkheid heeft opgedaan: waar men een groter aantal, bijv. twintig, koeien heeft en sommige ervan worden ziek en sterven dan blijven veel andere gezond. Het is dan wel verstandig de zieke en gezonde dieren te scheiden.

Vlees van door de ziekte gestorven dieren moet men niet eten. Men moet het dode vee op een afgelegen plaats, zo diep mogelijk onder de grond begraven, zodat honden of vilders het niet zouden kunnen wegnemen!

Onze dokter geeft hier - uiteraard zonder dit te weten - een slechte raad. De wormen en pieren, die in de grond zitten waar de kadavers zijn begraven, worden besmet met het miltvuurbacil; ze komen omhoog, kruipen over het gras en besmetten dit; het vee eet het besmette gras en de kringloop begint weer opnieuw. Zo kon een besmetting een samenleving, zoals hier in Stein, heel lang in haar greep houden.

Of men naar aanleiding van dit rapport de gevraagde schadeloosstelling heeft gekregen, is helaas niet bekend.

De provinciale archieven geven geen uitsluitsel en het gemeente-archief betreffende de jaren 1799 t/m 1849 is ten huize van burgemeester Kamps door brand verloren gegaan.

Bron:

1. *RAL, Maastricht, Provinciaal Archief nr 11.675.*

Uit de kerkkroniek van Elsloo (IX)

P.J. Habets en F.J.M. Timmers, Sectie Geschiedenis en Genealogie

1921. Op 24 januari werd pastoor Wouters benoemd tot pastoor in Thorn waar hij in functie trad op 10 februari. Hij verliet Elsloo zeer tegen zijn zin, omdat deze parochie hem erg dierbaar was geworden.

Tot zijn opvolger werd benoemd Johannes Hubertus Ernest Biermans, voor Elsloo geen onbekende, daar hij er meteen na zijn priesterwijding reeds tot kapelaan was benoemd. Pastoor Biermans werd geboren te Meerlo op 3 mei 1870, priester gewijd op 22 maart 1896 door Mgr. Boermans, waarna hij in oktober d.o.v. tot kapelaan werd benoemd te Elsloo. Hier verbleef hij tot 29 december 1902, waarna hij vertrok naar Echt; daarna was hij van 1906 tot 1921 kapelaan in de St. Servaaskerk te Maastricht. (Vanaf hier maken we gebruik van zijn aantekeningen).

Op 22 maart, halfvasten, werd pastoor Biermans geïnstalleerd door de deken van Meerssen. Als getuigen waren aanwezig pastoor A. Voncken uit Beek en pastoor R. Voncken uit Geulle, terwijl ook aanwezig was deken J. Wouters van de St. Servaaskerk te Maastricht.

(Intussen bleef het onrustig in Meers; men bleef er morren om het ontbreken van een eigen parochie met een eigen pastoor. Ook wilde men een eigen school. Doch de bisschop weigerde zijn medewerking hieraan te geven. Nog op 27 januari 1924 werd te Meers op zijn bevel afgekondigd, dat hier voorlopig geen parochie zou worden opgericht. Het zou uiteindelijk duren tot januari 1932 eer Meers een zelfstandige parochie werd! Dat pastoor Biermans begrip had voor de problemen van zijn ver verwijderde parochianen en bovendien voortvarend te werk ging, moge blijken uit het volgende stukje tekst, waarin wij hem letterlijk citeren. F.T.).

"In dit jaar werd met de bouw van de school in Groot-Meers begonnen. Daar het te voorzien was dat de kinderen van dat gehucht niet meer naar de H. Mis, noch naar de Catechismus zouden gaan, besloot ik, na de bisschop te hebben geraadpleegd, aldaar een pastorie te bouwen. Om mij te verzekeren van de medewerking der inwoners van Meers heb ik door de bevolking vooraf een voorlopig bestuur laten kiezen. Gekozen werden: J.M. Driessen, J.M. Lambrechts, J. Paulissen en Willem Vaessen. Ons eerste werk nu was naar een geschikt terrein om te zien, waar de pastorie kon gebouwd worden. Het had heel wat voeten in de aarde. Eindelijk konden wij het ouderlijk huis kopen van Mathias Vaessen voor een som van 3700 gulden. Dit ruilden wij met een

woning van W. Brouns naast de kerk, terwijl diens schuur, bij het huis van J. Peters gelegen, mede eigendom van de kerk werd. Op dit terrein met huis en tuin zal de pastorie gebouwd worden. Het plan is ontworpen door J. Vaessen van Meers. Bij publieke aanbesteding was de laagste inschrijver H. Daelmans te Schaesberg, voor een som van 31.000 gulden, aan wie het werk gegund werd". (Waarschijnlijk is het bedrag van 31.000 gulden de bouwsom van pastorie en school samen, zie volgende tekst. F.T.).

Het benodigde kapitaal was door de bestuursleden opgenomen bij de Boerenleenbank alhier. De pastorie moest klaar zijn op 1 september 1921, doch daar Daelmans ook de nieuwe school had aangenomen kwam het huis pas begin 1922 klaar. Toen nu het gerucht zich verspreidde, dat hier een woning gebouwd werd voor een priester, bood zich op zekere dag de zeereerw. heer V. Erkens, oud-pastoor van Munster-Bilzen (België), aan om te Meers te gaan wonen en de zielzorg daar waar te nemen. Na de bisschop geraadpleegd te hebben, die de hele zaak aan mij overliet, heb ik hem verlof gegeven zich daar te vestigen, onder beding dat alle rechten der kerk van Elsloo onaangeroerd zouden blijven. In oktober 1921 vestigde hij zich te Meers en nam voorlopig zijn intrek in het huis van de weduwe Westhovens, tegenover de kerk." (Einde citaat. Overigens zal duidelijk zijn dat oud-pastoor Erkens de zielzorg in Meers slechts waarnam in de hoedanigheid van hulppriester van de parochie Elsloo, waaronder Meers behoorde. F.T.).

Op 30 mei 1920 werd Zuid-Limburg geteisterd door een hevig onweer met zware hagelbuien, waardoor veel schade werd aangericht, ook in Elsloo waar in het Armsterveld de veldgewassen geheel werden platgeslagen.

Op 14 juli was de waterstand van de Maas zo laag dat eenenvijftig paters Franciscanen uit Rekem te voet door de Maas trokken om een bezoek te brengen aan de kerk te Elsloo!

Dit jaar werden ook de beelden van de H. Familie, de H. Joachim en de H. Joannes de Doper afgeleverd, die destijds waren besteld door pastoor Wouters. Ze kostten tezamen 1160 gulden.

1922. De elektrische installatie van de kerk met de pastorie, de kapelanie, het klooster en het patronaat werden uitgevoerd voor de som van 216 gulden door G. van Schoubroeck-Vaessen te Stein.

In mei betrok oud-pastoor Erkens de nieuwe pastorie te Meers.

Op 18 juli gingen de parochies uit Elsloo, Beek, Stein en Geulle ter Heiligdomsvaart naar Maastricht. De reis werd gemaakt met een extra trein. Het aantal pelgrims bedroeg 511. De Elsloose fanfare begeleidde de processie met muziek.

Aan de zusters werd in bruikleen afgestaan een zilveren ciborie met de inscriptie: 1713 H. Catharina.

1924. Op 27 januari werd op bisschoppelijk bevel afgekondigd te Meers dat hier voorlopig geen parochie zal worden opgericht.

Dit jaar werd een gebrandschilderd raam geplaatst in de kapel van O.L.V. van Altijddurende Bijstand. Dit gebeurde voor de prijs van 650 gulden door de firma Koolen en Zonen te Roermond.

Op 30 september werd door de gemeenteraad de openbare school aan het kerkbestuur overgedragen en wel met vier tegen drie stemmen. Vóór stemden M. Peters, J. Cobben, M. Berghs en J. Lamerichs, tegen N. Janssen, Th. Reubsaet en H. Wijnen.

1925. Op zondag 11 januari werd door Dr. Mannens, vicaris-generaal van het bisdom, de school plechtig ingezegend na een door hem opgedragen mis.

Daar de oude motor van het orgel niet meer voldeed, werd voor de prijs van 450 gulden een nieuwe windmachine geplaatst door de firma Peerbooms te Maastricht.

Voor de prijs van 50 gulden is door Lambert Vleugels alhier een nieuwe bidstoel gemaakt voor op het koor.

Een koperen kandelaar in de kapel van O.L.V. werd geleverd door Kersten uit Maastricht voor eveneens 50 gulden.

Aan de mijnwerkersretraite, gehouden van 18 tot 21 juli, namen 39 mannen en jongelingen deel.

Wordt vervolgd.....

Deze publikatie kwam mede tot stand door de steun van:

GTI Piping Geleen bv, Geleen
Assurantiekantoor Jack Reijnders, Beek
Restaurant Francois, Stein
Fa Meijers slagerij, Elsloo
Likopa Nederland B.V., Maastricht
Bouwens Beek B.V., Beek
Budé Beek B.V., Beek
Martin Mols, juwelier, Stein
Brillen, oogmeting en contactlenzen Haan optiek, Stein
Kwaliteitsbakkerij Driessen-Bours, Stein
Lebbinck Sanitair, Stein
Stassen tapijt, gordijnen en slaapconfort, Stein
Installatiebedrijf Ger Jacobs, Elsloo
Schoenhandel Jan Notten, Elsloo
Tuinmeubelcentrum J.H. Luttjens jr, Elsloo
Automobielbedrijf Jos Bogman B.V., Beek
Waterjet B.V., Elsloo